

ประวัติศาสตร์

จีน

中国近代

สมัยใหม่

10

Book Review

ความรู้และมุมมองจากหนังสือประวัติศาสตร์จีน
สมัยใหม่

DOI :

ภูมิ ภูติมหาตมะ*

Poom Putimahtama

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร อีเมล
poomputi@hotmail.com

Lecturer, Local History Section, Faculty of Archaeology, Silpakorn University.
email : poomputi@hotmail.com

ประวัติศาสตร์จีนเป็นความรู้ที่สังคมไทยให้ความสนใจอยู่เสมอมา ในขณะที่จำนวนของนักวิชาการในประเทศไทยผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์จีนอย่างจริงจังนั้นยังคงมีอยู่อย่างจำกัด แม้มีหนังสือภาษาไทยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์จีนตีพิมพ์เผยแพร่อยู่เป็นระยะ แต่ก็ยังคงนำเสนอข้อเสนอต่างๆ ด้วยการตีความจากมุมมองและหลักฐานที่ไม่ได้แตกต่างไปจากเดิมนัก โดยมีกวนเวียนให้ความสำคัญกับผลการศึกษาของกลุ่มนักวิชาการตะวันตกในยุคสงครามเย็นอยู่เรื่อยมา แม้จะมีการเผยแพร่หนังสือที่นำเสนอมุมมองใหม่ๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่โดยนักวิชาการตะวันตกอยู่บ้าง แต่ก็ยังเป็นหนังสือแปลที่เรียบเรียงออกมาด้วยข้อจำกัดในการอธิบายให้เข้าใจได้อย่างถ่องแท้และเป็นระบบ

หนังสือประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรพนธ์ ตั้งเขื่อนขันธ์ เป็นความรู้แบบที่หาอ่านได้ไม่ยากนักในสื่อภาษาไทย โดยเป็นหนังสือที่ช่วยเปิดมุมมองการศึกษาประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ให้กว้างมากขึ้นด้วยประเด็นข้อเสนอที่หลากหลายจากวิธีการศึกษาและหลักฐานที่แตกต่างไปจากความรู้เดิมในสังคมไทย โดยเฉพาะการนำเสนอของนักวิชาการชาวจีนที่เข้าถึงหลักฐานเอกสารชั้นต้นมาถ่ายทอดควบคู่ไปข้อเสนอที่ทันสมัยของนักวิชาการตะวันตก หนังสือได้นำเสนอ

Book review - ประวัติศาสตร์จีน
สมัยใหม่

ผู้เขียน: กรพณซ์ ตั้งเขื่อนขันธุ์

สำนักพิมพ์: เสริมวิทย์บรรณาการ

จำนวนหน้า: 217

ปีที่พิมพ์: 2565

ISBN: 9786167533483

เหตุการณ์สำคัญที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของจีนสมัยใหม่ในภาพรวมอย่างครอบคลุมและครบถ้วน พร้อมทั้งแสดงให้เห็นถึงสาเหตุและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างชัดเจน

การแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่มุ่งให้ใช้ประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนที่ผู้เขียนรับผิดชอบอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีการกำหนดเรียงลำดับหัวข้อเรื่องต่างๆ ด้วยเหตุการณ์สำคัญตามลำดับเวลา หนังสือเริ่มต้นจากการตั้งคำถามชวนคิดถึงการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ (Periodization) ของประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ โดยนำเสนอถึงข้อถกเถียงเกี่ยวกับการเล่าและการตีความประวัติศาสตร์ที่อธิบายได้ด้วยมุมมองที่หลากหลายเพื่อจำแนกสมัยเก่าจากสมัยใหม่ ทั้งข้อเสนอจากฝ่ายนักวิชาการจีนและตะวันตกที่กำหนดให้สงครามฝิ่นเป็นปัจจัยในการเริ่มต้นประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ด้วยความคิดเบื้องหลังที่แตกต่างกัน ในขณะเดียวกันก็นำเสนอแนวคิดของกลุ่มนักวิชาการอีกด้านที่มองว่าประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่เริ่มต้นก่อนสงครามฝิ่น และมองสงครามฝิ่นเป็นผลจากสภาวะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้นเป็นเวลานานกว่า 200 ปี หรือในช่วงต้นราชวงศ์ชิง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้หยิบยกมาใช้วางเค้าโครงเรื่อง นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นข้อเสนอจากกลุ่มอื่นๆ ที่ใช้รูปแบบการปกครองหรือโครงสร้างทางสังคมเป็นตัวแบ่ง ความรู้ในส่วนต้นชุดนี้ได้ช่วยทำให้เห็นภาพรวมของความก้าวหน้าในการถกเถียงเกี่ยวกับการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของจีน ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์

ผู้เขียนแสดงนัยยะในการกำหนดยุคสมัยประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ของหนังสือเล่มนี้ไว้อย่างน่าสนใจ โดยระบุว่าได้กำหนดจุดเริ่มต้น

ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ไว้ที่ต้นราชวงศ์ชิงตามแนวทางศึกษาประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่แบบตะวันตก และเลือกให้สิ้นสุดที่ ค.ศ. 1949 ตามแบบประวัติศาสตร์ทางการของจีน ทั้งนี้ เป็นความตั้งใจของผู้เขียนที่กำหนดให้จุดเริ่มต้นแบบตะวันตกและจุดสิ้นสุดแบบจีนนี้เป็นสัญลักษณ์ของการพบกันระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ ในขณะที่การดำเนินเรื่องได้จัดวางเหตุการณ์สำคัญตามลำดับเวลาและพยายามเรียงร้อยเหตุการณ์เหล่านั้นเป็นประเด็นหรือหัวข้อเฉพาะเพื่อให้สะดวกต่อการอภิปราย หัวข้อดังกล่าวได้นำเสนอเป็นบทต่างๆ จำนวน 10 บท ซึ่งประกอบด้วย 1) ต้นราชวงศ์ชิง : ปฐมบทก่อนสงครามฝิ่น 2) สงครามฝิ่น 3) ไท่ผิงเทียนกั๋ว 4) ราชวงศ์ชิงกับการปฏิรูป 5) นักมวยอั้วเหอถวน 6) 1911 : การปฏิวัติที่ไม่สิ้นสุด 7) ขบวนการสี่พฤษภา 8) ทศวรรษนานกิง 9) เชี่ยงไฮ้กับความเป็นสมัยใหม่ 10) พรรคคอมมิวนิสต์กับการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน

ประวัติศาสตร์จากมุมมองที่หลากหลาย

ในบทแรกหนังสือกล่าวถึงรายละเอียดของราชวงศ์ชิง ซึ่งเป็นเบื้องหลังสำคัญของช่วงเวลาที่ทำให้เกิดการเริ่มต้นประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ โดยเฉพาะความสำเร็จและความรุ่งโรจน์ของผู้ปกครองแห่งราชวงศ์ชิง พร้อมกับคำถามถึงปัจจัยความสำเร็จ ซึ่งนับเป็นประเด็นหลักที่ต้องกล่าวถึงโดยทั่วไปในการศึกษาประวัติศาสตร์ราชวงศ์ชิง คำอธิบายที่มักคุ้นเคยกันสำหรับกุญแจแห่งความสำเร็จ คือความสามารถในการปรับตัวลักษณะของชาวมานจูให้กลายเป็นชาวฮั่นเพียงเท่านั้น อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ได้เพิ่มเติมข้อเสนอในประเด็นดังกล่าวด้วยแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับวิถีแมนจูในประวัติศาสตร์ชิงใหม่ (New Qing History) กล่าวคือ เป็นความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับชนต่างเผ่ากลุ่มต่างๆ ที่ผนวกเข้า

เป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิจีน ควบคู่ไปกับการใช้อัตลักษณ์ของชาวแมนจู ในการปกครองจีน หนังสือได้ระบุว่าความรู้เหล่านี้เกิดจากการเข้าถึงหลักฐาน เอกสารที่เพิ่งเปิดเผย โดยเฉพาะเอกสารภาษาแมนจู ผนวกกับอิทธิพลของ แนวทางประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตกแบบใหม่ ที่ส่งผลต่อการตีความ ประวัติศาสตร์จีนในสมัยราชวงศ์ชิง ยิ่งกว่านั้น ก็ยังนำเสนอแนวคิดว่าด้วยการกลืนกลายเป็นจีนในความหมายที่กว้างขึ้น ซึ่งเป็นความพยายาม ประนีประนอมข้อเสนอของสองแบบแรกข้างต้น

เหตุการณ์สงครามฝิ่นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการตีความ ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ หนังสือได้เล่าถึงภูมิหลังของเหตุการณ์ทั้ง ลักษณะพิเศษของความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างจีนกับชาติตะวันตก รวมถึงโลกทัศน์แบบจีนที่มองคนนอกอาณาจักรเป็นพวกป่าเถื่อน ผู้เขียนได้นำเสนอการตีความสงครามฝิ่นในมุมมองของอังกฤษว่าคือสงครามการค้า โดยมีการลักลอบนำฝิ่นเข้าสู่จีนเพื่อแก้ปัญหาขาดดุลการค้า ในขณะที่ สนธิสัญญานานกิงที่เป็นผลพวงจากสงครามในครั้งนี้ไม่ได้กล่าวถึงฝิ่นเลย ปัญหาความยากจนที่เป็นผลกระทบจากสงครามฝิ่นผนวกกับปัญหาจำนวน ประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและความเชื่อทางศาสนาได้ก่อให้เกิดกลุ่ม ผู้ต่อต้านราชวงศ์ชิงขึ้นที่เรียกว่า “ไท่ผิงเทียนกั๋ว” หนังสือเล่มนี้ได้ให้แง่มอง ว่า แม้การเคลื่อนไหวนี้ถูกตีตราว่าเป็นกบฏจากกลุ่มอำนาจรัฐ ในอีกด้าน หนึ่งกลับเป็นเหตุการณ์ที่ช่วยสร้างแรงบันดาลใจในการต่อต้านอำนาจรัฐให้ ชาวจีนซึ่งกลายเป็นผู้นำในการปฏิวัติในเวลาต่อมา

หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอมุมมองอีกด้านต่อความล้มเหลวของความ พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองของจีนในสมัยปลายราชวงศ์ชิง โดยเสนอ ว่าขบวนการสร้างตัวเองให้เข้มแข็งของจีนถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในปลาย ราชวงศ์ชิงที่สร้างแรงกระเพื่อมอันก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมหาศาลใน เวลาต่อมา โดยเฉพาะเหตุการณ์สี่พฤษภาคม ท่ามกลางกระแสการเรียกร้องให้

มีการปฏิรูปจากส่วนกลาง ความคิดความเห็นของกลุ่มนักปฏิรูปในสมัยปลายราชวงศ์ซึ่งได้แพร่กระจายแลกเปลี่ยนกันผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ได้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ที่เชื่อมโยงคนในสังคมและทำให้เกิดพลวัตด้านการสื่อสาร แตกต่างจากในอดีตที่การรับรู้เรื่องราวต่างๆ ในสังคมเป็นไปในวงจำกัด นอกจากนี้ สิ่งพิมพ์ยังจุดประกายกระแสชาตินิยม ด้วยการโหมกระพือความอับอายในความพ่ายแพ้ของจีนต่อญี่ปุ่น

หนังสือได้กล่าวถึงการก่อตัวขึ้นของสมาคมลับในภาคเหนือของจีนอย่างสมาคมนักมวยอู่เหอถวนไว้อย่างน่าสนใจว่ามีปัจจัยสนับสนุนจากลักษณะเฉพาะของความเชื่อในท้องถิ่นด้วย นอกเหนือไปจากเป็นเขตพื้นที่ภาคเหนือที่ยากจนและเป็นเขตที่มีการขยายอิทธิพลของชาวต่างชาติอย่างชัดเจนแล้ว กล่าวคือสมาคมนักมวยอู่เหอถวนเป็นสมาคมที่เริ่มต้นจากการเป็นสมาคมท้องถิ่นของชาวบ้านที่ฝึกฝนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเพื่อเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรง โดยมีความเชื่อทางไสยศาสตร์ในท้องถิ่นเกี่ยวกับคาถาอาคม ม้าทรงเทพ และความคงกระพันชาตรี ปกป้องตนเองจากโจรผู้ร้ายได้ เมื่อชาวบ้านรวมตัวกันมากขึ้นจึงพัฒนาเป็นสมาคมลับอันเป็นที่พึ่งของชาวบ้านในชนบทและเติบโตเป็นกองกำลังขนาดใหญ่

ผู้เขียนได้ตั้งประเด็นคำถามชวนคิดถึงการปฏิวัติซินไฮ่ว่าเป็นการปฏิวัติที่ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว โดยเสนอว่าหากพิจารณาถึงอุดมการณ์และเป้าหมายของการปฏิวัติ ปัญหาสำคัญที่การปฏิวัติซินไฮ่ยังจัดการไม่ได้ คือการสถาปนาระบอบการปกครองใหม่แทนที่ระบอบเดิม ปัญหาดังกล่าวได้นำประเทศไปสู่การปฏิวัติครั้งแล้วครั้งเล่าเพื่อแสวงหาคำตอบแห่งการสร้างชาติจีนสมัยใหม่จากการปฏิวัติซินไฮ่ ไปสู่การปฏิวัติเพื่อรวมชาติที่นำโดยเจียงไคเช็ค และการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ในเวลาต่อมา นอกจากนี้ ยังมีประเด็นสำคัญในเรื่องการตีความขบวนการสี่พฤกษา และการตีความวัฒนธรรมตะวันตกในเซี่ยงไฮ้ที่ทำทลายความคิดของผู้อ่าน

ข้อเสนอเพื่อเชื่อมโยงมิติแห่งความรู้

หนังสือประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่เป็นหนังสือที่ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะใช้ประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์จีนแต่เพียงเท่านั้น หากเป็นหนังสือที่เหมาะสมจะนำไปใช้ได้อย่างกว้างขวางในการปูพื้นฐานความรู้ทั้งเพื่อการวิจัยค้นคว้าตลอดจนการเรียนรู้ด้วยตัวเองในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์จีน ยิ่งกว่านั้นยังเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาเชื่อมโยงถึงเรื่องประวัติศาสตร์สังคมจีนในไทยและประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับไทยด้วย ดังที่กล่าวไว้ในตอนต้นว่าหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่สังเขปเอาความรู้และความคิดในประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่มาเสนอได้อย่างครอบคลุมในขนาดเล่มพ็อกเก็ตบุ๊กจำนวน 217 หน้า ในขณะเดียวกัน ด้วยความสังเขปดังกล่าวทำให้ผู้อ่านต้องการคำอธิบายเพิ่มเติมในบางประเด็นที่ผู้เขียนได้เกริ่นไว้ในส่วนที่เป็นรายละเอียด เช่น เรื่องการแบ่งอำนาจออกเป็นฝ่ายต่างๆ ของโครงสร้างทางการเมืองในสาธารณรัฐจีน ที่ระบุว่ามียอำนาจ 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายการจัดสอบและฝ่ายตรวจสอบ มาจากอิทธิพลทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจีนที่ยังคงส่งผลต่อการปกครองสมัยใหม่ ตัวอย่างข้อความดังกล่าวนี้ทำให้ผู้อ่านอยากได้คำอธิบายขยายความเพิ่มเติม พร้อมกับเกิดคำถามใหม่ขึ้นมาถึงความเชื่อมโยงระหว่างมรดกของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจีนยุคจารีตกับการปกครองสมัยใหม่ ผู้อ่านเห็นว่าการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่จำเป็นต้องเรียนรู้ควบคู่ไปกับประวัติศาสตร์จีนยุคจารีตด้วย และหากมีการตีพิมพ์เผยแพร่หนังสือประวัติศาสตร์จีนยุคจารีตที่มีประเด็นข้อเสนอจากหลักฐานและการตีความที่หลากหลายดังเช่นหนังสือประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่เช่นนี้ ก็จะเป็นแรงสำคัญผลักดันให้การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่น่าสนใจและกลายเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวมากขึ้น

บรรณานุกรม

กรพนัช ตั้งเชื้อนขันธุ์, 2565. ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : เสริมวิทย์
บรรณาการ.

